

barrufet, però no hi ha raó suficient per considerar-lo forma primitiva, com fa *AlcM*, car és fantàstica la suposada etimologia germànica que li atribueix, entre altres raons perquè el longobard és un llenguatge que no tingué mai contacte de lluny ni de prop amb la nostra llengua; és la forma mallorquina la contaminada, per influència de *barrufa*, -ada 'vent impetuós'; *berruguet* degué existir també a Mallorca, d'on vindrà potser (com a derivat regressiu) el mall. *berrugo*.⁺ *Berruganya* [*barr-*] 'veça cultivada que donen als coloms' en el Lloar (cf., però, *bordanya* a Reus); nom que deu venir de la forma globulosa de la veça, com una excrescència; mot no registrat fins ara en diccionaris. De *berruguet* ve aran. *borruguet* 'arç', *barruer* Farrera de Pallars, canviat en *baurrer* a tota la Vall de Cardós; de *borruer* es passà a *bourrer* > *gourrer*, d'on *gaurrer* a Sarroca de Bellera (Violant, *BCEC* XLVII, 19), a la Conca de Tremp i a Montiverri (Krüger, *Die Hochpyr.* A, vol. I, 53), *agaurrè(r)* a Guils del Cantó (1957); *baurreons* 'fruitetes d'arç' a Tavascan, *cireres de baurrer* a Esterrí de Cardós; potser també a Gistau *morruogo* (*BDC* XXIV, 175), més o menys contaminat amb *MARRUBIUM*. S'apartaria ja més pel sentit, i fóra més obscura la terminació en *barrutxes*, Vall de Boí, espècie petita de pinyes («boles del pi, on hi ha la llavor», definien a Taüll, 1962): potser de **barruguxes* (però cf. *karúles* 'pinyes' i *ba-rúles* a la Vall d'Aran i parlars veïns, amb els quals hi ha almenys algun fregadís).

Bertran, bertranada, V. bernat II

BERTROL, 'espècie de nansa petita, per pescar en corrents d'aigua dolça', alteració de l'antic i dialectal *bertol*, contracció de **bertó(v)ol*: aquest prové del ll. vg. *VERTIBŪLUM*, que s'havia extret del ll. *VERTEBRA* 'articulació' i del seu diminutiu **VERTIBELLUM*, nom que s'aplicà al bertrol perquè consistia en l'articulació d'uns cercles amb una bossa de malla; l'evolució de *VERTIBULUM* en català conduí a **bertóvol*, sigui per una espècie de canvi de sufix, o més aviat per canvi fonètic passant per la pronúncia *bertóvol*. □ 1.ª doc.: *bertol*, S. XIII, en el Capellà de Bolquera,¹ i en doc. de 1434 (Solsona, *BABL* XI, 325); *bertrol*, 1575.

En un doc. de Capellades de 1575: «no sia ningú que gòs pescar ab matsines, *bertrol* ni filat» *BABL* III, 43). Mot generalment usat o conegut avui en dia. A la Sentiu de Sió, vora aquest riu, no lluny ja de barrejar-se amb el Segre, m'ensenyaven (1964) les dues menes que n'usen: el «claró» i el *bertrol* per a crancs, en el qual posen carn mig podrida, que amb la seva pudor atrau la bestiola. *Bertrol* era alteració (per repercussió de la líquida) de la forma més pura *bertòl* (tal com *cartró*, *murtra*, *Bertrolh*, *tartrana*, etc.): aquesta és la que llegim en Despuig, *Colloquis de la C. de Tortosa*, S. XVI (Caretà, *Boabr.*, p. 358), en poesies de Josep Seb. Pons («Els Poetes d'Ara», p. 51) i és la que he sentit a molts punts, per ex. a Taradell i a Vall Ferrera (Tor); Krüger recollí aquesta forma

al Pont de Suert i en els Pirineus de l'Est, *aubertòl* a Areny de Ribagorça (però *bertrol* en el Flamicell, Tremp, la Seu i Andorra, *VKR* IX, 91), mentre que Griera dóna a entendre que s'usa *bertrol* a tot el Principat (onze localitats occidentals des d'Andorra, Tamarit i Gandesa, i tot el cat. or., llevat Empordà i Gironès) i *bertol* només al Catllar i a Ager² (*W. u. S.* VIII, 98). En els parlars d'Oc, presenta moltes variants, que han cobert si fa no fa tot el territori. Hi ha formes medievals *vertòl*, *vertolen*, *bertaut* i alguna altra; en el Bearn aquesta última i també *bertoiü*, *bartoiü*, en el Roergue *bertriól*, rodanès *vertoulen* (*TdF*, s. v. *vertoui*), landès *bartau* «filet à goullets, et à un seul fond fermé, pour prendre du poisson» (Métiévier, *Agric. des Landes*, p. 714; Palay). Ja en un trobador es troba «qui's pliu en aitals bertolz» 'qui es compromet en tals paranyes', rimant amb *la pols* (Mahn, *Gedichte*, 624.2). El mot romànic passà també al basc, on *pertol* «petit filet de la forme d'un pain de sucre» s'usa no solament en suletí o baix-navarès (Schuchardt, *ZRPb.* XI, 482) sinó també a Labort, Guipúscoa i Alta-Navarra (Azkue).

Sobretot en les llengües romàniques veïnes tenim formes més ben conservades. En particular l'it. *bertovello* o *bertuello*, i usat particularment a l'Alta Itàlia, mil. *bartabèl* o *baltravèl* (Salvioni, *Fon. Milan.*, 105, com a ex. de *EL* > *a*).

Doncs formes així reapareixen en llengua d'oc: *bertuèl*, *bertouèl* (*bretuèl*, *bort-*) a les muntanyes del Roergue (Vayssier), rodan. *vertuello* f. (*TdF*), *bertuel* ja algun cop en occità antic, *bartuel* en un doc. del Tarn de c. al S. XIV,³ fr. ant. *vertueux* (God.), i se cita encara un «cat. d'Aragó» *banduvella*. Encara que amb sentit més o menys diferent tenim ací el mateix mot *VERTIBELLA* «cardines» ('golfos'), que trobem en una glossa llatina (v, 253.8). És evidentment un diminutiu llatí de *VERTEBRA* 'articulació', 'vertebra', però el fet de dur la definició en plural demostra que es tracta d'un *VERTIBELLUM* neutre. Aquest és el que donà l'it. *bertu(v)ello*; i, en el sentit de frontissa, aquest donà oc. *bertavèn* 'cadell de molí'. En l'Alt Aragó, a Salient de Gallego *bertubillo* és «anillo de madera para las cuerdas de las sábanas que cubren las cargas», a Torla en la forma *bertubieto*, Kuhn, *RLiR* XI, 77, 197; encara que de sentit diferent també ací es veu l'enllaç del significat amb el de *VERTIBELLUM*⁴ (com és sabut en aquesta zona -LL- passa fonèticament a -t- > -t-).

Ara bé, al costat de *VERTIBELLA* les glosses ens forneixen també *VERTIBULA* «cardines» (*CGL*, 190.21, v, 253.9), o sigui singular *VERTIBULUM*. Ara bé així com hi ha *u* en l'it. *bertu(v)ello* també hem de comptar amb la possibilitat d'una forma **VERTUBULUM*, i el resultat fonètic d'aquesta en català era **bertóvol*, que perdent-se la -v- es reduïa a *bertóol* i *bertol*. Però potser és innecessari de postular una altra base etimològica, com sigui que -èvol, pronunciat amb «s mallorquina» (= ò) en català antic, quan anava seguit de diversos elements labials o labio-velars tendia a convertir-se en ó, com en són testimoni *puixóvol* (posci-